

KÖZLEMÉNYEK

*

*In memoriam****Tóth Mária (1946-2021)**

2021. június 19-én, életének 75. évében elhunyt Tóth Mária, „Totyi”. Hirtelen halálával egy sokak által tisztelt és szeretett személyt veszítettünk el, aki a hazai archeometriai, tágabb értelemben a kulturális örökséghez kapcsolódó kutatásokban kiemelkedően fontos, katalizáló szerepet töltött be.

1970-ben szerzett geofizikus diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Már a végzése előtti félévben elkezdett dolgozni a Magyar Tudományos Akadémia Szádeczky-Kardoss Elemér vezette Geokémiai Kutatólaboratóriumában (MTA GKL, későbbi nevén MTA Geokémiai Kutatóintézet, majd (MTA) Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földtani és Geokémiai Intézet). Két év után a röntgendiffrakciós laboratórium munkatársa, később a vezetője lett, ahol az ásványok – elsősorban az agyagásványok – röntgendiffrakciós elemzésére, szerkezetkutatására specializálódott. A természetes anyagok mellett a mesterséges anyagok (pl. szilícium-karbid, szilícium-nitrid, fullerén) anyagtudományi kutatásában is intenzív szerepet játszott.

Az 1990-es évek elejétől jelen volt a műemlékvédelmi kutatásokban, idővel az Állami

Műemlék helyreállítási és Restaurálási Központ (ÁMRK) tanácsadójaként. Anyagismerete és analitikai tudása révén számos műemléki felújítást megelőző művészettörténeti kutatáshoz kapcsolódott, és részt vett a restaurálást előkészítő munkákban. Anyagvizsgálatai hozzájárultak az építőanyagok (építő- és díszítőkövek, festékek, vakolatok-habarcok) készítéstechnikájának, illetve provenienciájának meghatározásához, a károsodási folyamatok feltárásához. Részt vett többek között a fertődi Esterházy-kastélyhoz, az esztergomi palotakápolnához, a feldebrői, a jáki és az ócsai templomokhoz, a Székesfehérvár Nemzeti Emlékhelyhez, a Budavári Nagyboldogasszony templomhoz kötődő kutatásokban. Egyik társszerzője volt „A jáki apostolszobrok – Die Apostelfiguren von Ják” (szerkesztette: Szentesi Edit – Újvári Péter, Balassi Kiadó, Budapest, 1999) című kötetnek, amely a magyarországi román kori építészet emblematikus alkotásáról, a jáki Szent György templom nyugati kapuját díszítő Krisztusról és apostolszobrokról közölt új művészettörténeti és természet tudományos eredményeket.

Idővel fokozatosan áttért a régészeti leletek és a jelentős múzeumi gyűjtemények anyagának kutatására, archeometriai feldolgozására, a kerámia (tégla, mázas kerámia), fém, kőzet, üveg és csont anyagú leletek és műtárgyak, valamint a festmények anyagvizsgálatára. Az ország jelentős múzeumaival – mint a Szépművészeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Budapesti Történeti Múzeum – valamint számos régész, művészettörténész, restaurátor és természet tudós kollégával állt munkakapcsolatban. Specialitása volt az agyagok hőkezelés hatására történő fázisátalakulásain végzett kutatásaira alapozva a kerámiák röntgendiffrakciós vizsgálata, amely a felhasznált nyersanyag és az égetési körülmények, elsősorban a hőfok meghatározását teszi lehetővé. Szinte minden régészeti korból származó kerámia megfordult a kezei között, az őskortól a kora újkorig, valamint a Zsolnay kerámiáig.

Totyi szívügyének tekintette a tanítást, a fiatalokkal való foglalkozást, mentorálást. Az oktatással elősegítette a régészek és a restaurátorok körében a természet tudományos kutatások ismertebbé, elismertebbé és elfogadottabbá válását, a régészeti és művészettörténeti kutatások interdiszciplináris szűkítését, valamint céljának tekintette a restaurátorok korszerű, nemzetközi színvonalú képzését is. Tanított a Szegedi Tudományegyetem földtudományi és régész képzésén, posztgraduális geoarcheológia kurzusán, a Pécsi Tudományegyetem régész és történelem képzésén,

* doi: [10.55023/issn.1786-271X.2021-014-1](https://doi.org/10.55023/issn.1786-271X.2021-014-1)

valamint a Magyar Képzőművészeti Egyetem szilikárestaurátor képzésén. A TDK dolgozatok, szakdolgozatok és diplomamunkák elkészítését az anyagvizsgálatok oldaláról segítette. Számos tanítványa sajátította el tőle az archeometria alapjait, tanulmányainak befejezése után is felkeresve őt tanácsokért, anyagvizsgálati segítségért. Emellett tevékeny szerepet töltött be a múzeumi szakemberek (restaurátorok, művészettörténészek) továbbképzésében: több alkalommal tartott és szervezett előadásokat a Szépművészeti Múzeumban a műtárgyak vizsgálatára alkalmazható módszerekről.

A kutatói létszám bővülése lehetővé tette, hogy a Geokémiai Kutatóintézetben 2007-ben informális Archeometriai Kutatócsoportot alakítsunk, amelynek szellemi vezetője volt. Az ő javaslata nyomán alakult meg az MTA X. (Földtudományok) Osztálya Geokémiai és Ásvány-Közzetani Tudományos Bizottsága keretén belül az Archeometriai Munkabizottság. A munkabizottság az intézetben tartott, általa is szervezett „A geokémiai interpretáció jelentősége az archeometriai kutatásban” című sikeres előadónál alakult meg 2008-ban, 2011-től pedig albizottságként működik.

Életének utolsó éveiben is folyamatosan és intenzíven dolgozott. Nemcsak a röntgendiffrakciós felvételeket értékelte ki fáradhatatlanul, két jelentős munkában tanácsadóként is részt vett. 2014 és 2019 között közreműködött a Seuso-kincs teljes körű tudományos feldolgozására alakult Seuso Kutatói Projekt archeometriai alprojektjében. Emellett – a Szépművészeti Múzeum felkérésére – megtervezte a Liget Budapest projekt keretében megvalósult Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központ (OMRRK) anyagvizsgálati részlegét, a helyiségek kialakításától a múzeum gyűjteményeinek kutatási igényeit szem előtt tartó műszerparkig, hozzájárulva ezzel a múzeumi restaurálás és tudományos kutatómunka szemléletváltásához, színvonalának emelkedéséhez.

A Magyar Nemzeti Múzeum tiszteletbeli tagjának számított, 2013-ban a múzeum Széchényi Emlékérmét adományozott számára, amely a múzeum alaptevékenységének ellátásában nyújtott kiemelkedő segítségét ismerte el.

Hetvenedik születésnapjára a Magyar Nemzeti Múzeumban tartott előadónál ünnepséggel leptük meg, ahol természettudósok, restaurátorok, régészek, művészettörténészek és ókortörténészek köszöntötték őt. Tisztelői, barátai és tanítványai tanulmányaiból kötet jelent meg „*Interdiszciplinaritás – Archeometriai, régészeti és művészettörténeti tanulmányok*” címmel (szerk.: Ridovics Anna – Bajnóczi Bernadett – Dági Marianna – Lővei Pál, Magyar Nemzeti Múzeum–Szépművészeti Múzeum, Budapest, 2017).

A tiszteletkötet mottójának „*Szeresd a magad kis mesterségét, amibe beletanultál, és találd benne kedvedet*” idézetet választottuk Marcus Aurelius *Elmélkedések* című művéből. Nem véletlenül, hiszen ez az idézet volt Totyi kedvence. Mindig úgy alakította a munkáit, hogy élvezettel végezhesse azokat. Ahogy nagy élvezettel merült el a kultúra különböző területeiben is.

Totyival fiatalos, nyitott, energiával teli, rendkívüli munkabírású kollégát veszítettünk el. Nagyon fog hiányozni.

2017-ig megjelent archeometriai tárgyú publikációi megtalálhatók az *Interdiszciplinaritás* kötetben, amelyeket kiegészítettünk az azóta megjelent írásokkal. ([ld. melléklet](#))

Bajnóczi Bernadett

CSFK Földtani és Geokémiai Intézet

